

titute parengtose gramatikose. Diskutuotina atrodo mintis, jog apibendrintuose teiginiuose ir vad. „amžinų tiesų“ nusakymuose nėra praleidžiama jungtis *yra*, pvz.: *žmogus yra mirtingas* (212). Šio tipo sakiniai be jungties, reprezentuojantys indoeuropiečių nominalinius sakinius, nuo seno ir plačiai vartojo mi lietuvių kalboje (*āžuolas kaitrūs mēdis*; *žmogūs mirtingas* etc.). Naujas ir įdomus yra derinimo skyrius (229–235), kuriame apibūdinta daug lietuvių kalbai savitų derinimo atvejų.

Paskutiniame knygos skyriuje apie žodžių tvarką (236–247) atskleistas aktualiосios saknio skaidos vaidmuo įvairių žodžių tvarkos modelių parinkimui, tų modelių santykis su skirtingomis konstrukcijomis anglų kalboje ir daug kitų svarbių šios srities dalykų, kurie tokio pobūdžio gramatikos kursuose iki šiol nebuvo nuosekliai aptarti.

Baigdamas norėčiau pabrėžti, kad Terje Mathiasseno knyga pateikia nuoseklų, glaustą ir sistemišką lietuvių kalbos gramatinės sistemos aprašą, kuris bus naudingas ne tik studijuojantiems lietuvių kalbą, bet ir būsimų gramatikos darbų autoriams.

Vytautas Ambrazas

„LINGUISTICA BALTIKA“ KETVIRTASIS TOMAS

Štai imame į rankas jau ketvirtąjį 1992 m. Lenkijoje pradėto leisti tarptautinio baltistikos žurnalo „Linguistica Baltica“ tomą. Šis tomas ypatingas, jis skirtas šimtmečiui nuo didžiojo indoeuropeisto ir baltisto J. Kuryłowicziaus giminė paminėti.

Pradžioje po trumputės pratarmės W. Smoczyński (p. XI–XXV), šio puikaus baltistikos žurnalo sumanytojas ir redaktorius, apžvelgia savo mokytojo J. Kuryłowicziaus gyvenimą ir mokslinę veiklą. Po to prisiminimais apie J. Kuryłowiczių dalijasi W. Skakowski (p. XXVII–XXXII), S. Urbanczyk (p. XXXII–XXXVII), F. Śliwiński (p. XXXIX–XL). Biografinė dalis užbaigiamą išsamia W. Smoczyński sudaryta baltistinių ir slavistinių J. Kuryłowicziaus darbų bibliografija (p. XLI–XLIX).

Toliau skelbiami 36 anglų, vokiečių, prancūzų, italų, rusų kalbomis parašyti straipsniai įvairiais baltistikos, slavistikos, kai kurie ir indoeuropeistikos klausimais. Džiugu šiame „Linguistica Baltica“ tome (kaip ir kituose) matyti Lietuvos kalbininkų pvardes. Pirmiausia minėtinė Z. Zinkevičius straipsnis (p. 83–91), kuriame remiantis rankraštinių tekstu, užrašytu prieš pasirodant M. Mažvydo Katekizmui, analize keliamą hipotezė, kad rankraštinių lietuviškų raštų galėjo būti jau Mindaugo laikais. S. Karaliūnas (p. 135–140) pateikia originalią *āmžiaus* etimologiją. Velionis V. Grinavėckis (p. 145–148) žemaičių tarmėje pasitaikantį žodį *kánka* „pušis“ susiejo su la. *küoks* „medis“

(žr. dar *Kalbotyra* 44(1), 1995, 89–90). B. S t u n d ž i a (p. 75–82) nagrinėja lietuvių kalbos priešdėlinių veiksmažodžių kirčiavimą.

Lituanistikai skirti ir kai kurie užsieniečių straipsniai. J. D. R a n g e (p. 93–102) aptaria aliatyvo ir adesyvo vartojimą XVI a. raštuose. Pažymėtina, kad jis leidžia ir tūria J. Bretkūno Biblijos vertimą: jau pasirodė keli dideli tomai, už tai jam lankantis Lietuvoje 1997 m. suteikta M. Mažvydo premija. G. M i c h e l i n i (p. 103–111), toliau tēsdamas S. Vaišnoro „Margaritos theologicos“ analizę,¹ nagrinėja lotyniškos veiksmažodinės frazės vertimą. R. L ü h r (p. 119–130) rašo apie klausiamąsius dalelytes senuosiouose lietuvių kalbos raštuose. E. S t a n k i e w i c z i u s (p. 61–73) aptaria kai kuriuos F. de Saussure'o dėsnio veikimo aspektus. F. K o r t l a n d t a s (p. 141–143) mano, kad istoriniu požiūriu priesagos *-auti* ir *-uoti* yra vienos priesagos variantai. G. T. R i k o v a s (p. 131–134) lie. *galéti* sieja su sl. **golemъ*, „didelis, platus, aukštas“. W. W i t k o w s k i s (p. 149–151) pateikia pastabą apie keliis J. Laučiūtės¹ žodyne minimus baltizmus gudų kalboje. W. M a ñ c z a k a s (p. 113–117) romanų kalbos analogijomis gina jau J. Kazlauskos² keltą hipotezę, kad lietuvių kalbos tariamosios nuosakos forma *-čia* kilusi iš *-čiau*. Tačiau pačios lietuvių kalbos senųjų raštų ir tarmių duomenys, rodos, labiau remia mintį, kad forma *-čia* yra senesnė už *-čiau*,³ nors paties formanto *-*tjā* kilmė nėra dar visai aiški.⁴

Dalyje straipsnių svarstomas ir platesnės baltistikos problemos. A. E r h a r t a s (p. 1–12) bando atsakyti į klausimą, ar archaiškos, ar konservatyvios yra baltų ir anatolų kalbos. Pratęsdamas J. Kuryłowicziaus mintis, H. B i r n b a u m a s (p. 13–22) rašo apie redukuotą ir nulinį balsių kaitos laipsnį baltų kalbose, o T. M a t h i a s s e n a s (p. 41–53) – apie ryty baltų kalbų *ie*. E. I. P o l o m é (p. 35–40) apžvelgia baltų kalbų religinius terminus. B. J. D a r d e n a s (p. 217–223) baltų kalbų *s* futūrą sieja su slavų kalbų *s* aoristu.

H. S e l d e s l a c h t s a s i r P. S w i g g a r s a s (p. 23–33) kelia mintį, kad baltų ir slavų kalbų įrankių pavadinimai su priesaga *-to-* kilę iš atitinkamų vediuių su *-*tlo-* (pvz.: lie. *káltas* < **koltlo-*, sl. *młatъ* „kaltas“ < *moltlo-*, plg. lo. *marculus*). Tačiau ši hipotezė kelia nemažą problemą. Pirmiausia, kaip paaikinti priebalsių samplaikos *t/virtimą* priebalsiu *t?* Be to, reikia turėti omenyje, kad pati įrankių pavadinimų darybos kategorija nėra labai sena; ji veikiausiai pradėjo kurtis tik pačiais paskutiniais indoeuropiečių prokalbės egzistavimo laikais ar net jai suskilus. Juk įrankių pavadinimų priesaga *-*tlo/-tro-* téra tik veikėjų pavadinimų priesagos *-*tel/-ter-* variantas.⁵ Tad nieko keista, kad iš to paties veiksmažodžio vienose kalbose padarytas įrankio pavadinimas su priesaga *-*tlo-*, o kitose – su būdvardine priesaga *-*to-* (plg. sl. *młatъ* ir lo. *marculus*). Baltų kalbose įrankių pavadinimams daryti panaudotos ir kitos būdvardinės priesagos: *-*lo-*, *-*no-*, *-*ro-*, *-*yo-*.⁶ Tad ar ne paprasčiau ir toliau baltų kalbų priesagą *-tas* kildinti iš ide. *-*to?*

Net 4 straipsniuose nagrinėjami baltų ir finų kalbų ryšiai. R.-P. R i t t e r i s

(p. 193–198), remdamasis baltizmų finų kalbose analize, bando atsakyti į klaušimą, kada prasidėjo baltų ir finų kalbų kontaktai. T. K. N i l s s o n a s (p. 199–207) ieško Baltijos finų kalbose lie. *Iaukan* tipo prieveiksmių, o K. L i u k k o n e n a s (p. 209–210) – konstrukcijos *jo būta* atitikmenę. L. V a b a (p. 211–216) aptaria baltiškos kilmės gelių pavadinimus estų kalbos XVII a. žodynuose.

3 straipsniai skirti latvistikai. A. H o l v o e t a s (p. 153–161) nagrinėja latvių kalbos beesmenius sakinius. R. D e r k s e n a s (p. 163–168) tyrinėja latvių kalbos priegaidžių kilmę. Velionis V. J. Z e p a s (p. 169–172) rašė apie kai kurias latgalių termes ypatybes.

2 straipsniuose tiriami prūsus ir vokiečių kalbų santykiai. W. S m o c z y n s k i s (p. 173–184) mano, kad dalis prūsus kalbos formų gali būti padaryta pagal vokiečių kalbos pavyzdį (plg., pvz., pr. acc. *Abbas* ir vok. nom. -acc. *Gutes*). Čia galima tik pridurti, kad apie didelę vokiečių kalbos įtaką prūsus kalbos vardžių sistemai kalba ir A. Rosinas savo naujoje monografijoje.¹ F. H i n z e (p. 185–192) lygina prūsus kalbos dūrinius, žyminčius paukščius, su vokiečių kalbos atitikmenimis.

E. P. H a m p a s (p. 277–278), rašydamas apie alb. *perēndī* „imperatorius, viešpats“, mini ir baltiško dievo vardo *Perkūnas* kilmę. Baltistus galėtų sudominti ir F. B a d e r (p. 265–276) straipsnis apie lot. *sōl*, giminišką lie. *saulē*. Likę 6 straipsniai skirti slavistikai.

Tomas baigiamas J. D. R a n g e l e s (p. 279–283) parašyta R. Eckerto, E.-J. Butkevičiūtės, F. Hinze's knygos „Die baltischen Sprachen. Eine Einführung“ (Leipzig-Berlin-München: Langescheidt, Verlag Enzyklopädie, 1994)² recenzija, P. W ó j c i k o su talkininkais sudaryta išsamia 1994 m. baltistikos darbų bibliografija (p. 287–313), „Linguistica Baltica“ redakcijos 1995 m. gautų leidiinių sąrašu (p. 315–318), W. S o w o s ir M. G r z e l a k o parengtu žodžių indeksu (p. 319–328).

Kaip matyti iš šios trumpos vieno tomo apžvalgos, „Linguistica Baltica“ greta J. Kazlausko įkurto „Baltisticos“ tampa vienu svarbiausių baltistikos žurnalų, telkančiu apie save įvairų šalių kalbininkus, rašančius apie baltų kalbas. Su nekantrumu lauksime tolesnių tiek vidumi, tiek ir išore puikių to žurnalo tomų.

Baigiant dar reikėtų priminti, kad tais pačiais 1995 m., kai buvo rengiamas recenzuojamasis „Linguistica Baltica“ tomas, dviejų jaunų energingų baltistų P. U. Dini ir N. Michailovo dėka Italijoje užgimė dar vienas naujas baltistikos žurnalas „Res Balticae“,³ išėjo anksčiau įkurto žurnalo „Ponto Baltica“ VI-asis tomas. Be to, 1995 m., be Rygoje vykusio VII-ojo baltistų kongreso, plačią tarptautinę baltistų konferenciją⁴ surengė žymus indoeuropeistas ir baltistas A. Bammesbergeris pietų Vokietijoje, Eichstätt mieste. Taigi baltistų balsas ima skambėti vis plačiau po pasauly; tikėkimės, kad jis bus vis skambesnis ir tvirtesnis.

Saulius Ambrasas